

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

- 1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?**

Sopeutumissuunnitelma on huolellisesti laadittu ja ottaa huomioon useita näkökulmia tasapainoisesti.

Tosin analyysi ja arvio sopeutumistoimen tarpeesta eri toimialoille olisi pitänyt saada suunnitelmaan paremmin sisään. Olisi perusteltua, että TEM:ssä valmistellaan yhteistyössä työmarkkinatoimijoiden kanssa toimialakohtaiset sopeutumissuunnitelmat, joissa huomioidaan myös työturvallisuus ja -hyvinvointi sekä osaamisen päivittämistä vaativat toimet. Ne ovat jääneet hyvin vähälle huomiolle esim. ravitsemusturvaa, liikenne-, infrastruktuuria- ja rakennettua ympäristöä sekä terveydenhuoltoa käsittelevissä kappaleissa.

Ilmastotoimien oikeudenmukaisuus ml. sopeutumistoimet ovat tärkeitä ammattiyhdistysliikkeelle. Pariisin sopimuksessa työntekijöille luvattu oikeudenmukainen siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan voisi olla selkeämmin sisällä suunnitelmassa. Toimialakohtaisten, ay-liikkeen kanssa yhteistyössä laadittujen sopeutumissuunnitelmien lisäksi työntekijät tulisi osallistaa kaikkeen ilmasto- ja sopeutumisvalmisteluun.

Luonnoksessa pitäisi esim. avata maanviljelijöiden lisäksi muitakin jakopolitiikan osalta keskeisiä ammattiryhmiä.

- 2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)**

Luvussa on paljon tärkeää ja helposti hyödynnettävää tietoa.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

-

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Jotta tavoitteet 1. ja 2. toteutuvat ja niihin valikoituu tavoitteita parhaiten edistävät indikaattorit, on viranomaisten lisättävä huomattavasti yhteistyötä ammattiyhdistysliikkeen kanssa. Esim. toimialakohtaisten sopeutumissuunnitelmien tekeminen parhaalla mahdollisella tavalla siten, että niissä on huomioitu aidosti oikeudenmukaisuus ja tehty mm. työntekijöiden uudelleen koulutustarvearvio ei onnistu ilman yhteistyötä ammattiyhdistysliikkeen kanssa.

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Vahvat julkiset palvelut ovat äärimmäisen tärkeitä yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuuden kannalta. Julkinen sektori on lopulta viimekätisesti vastuussa moniin yhteiskuntaa myös ilmastonmuutoksen johdosta koskettaviin riskeihin vastaamisesta. Siksi julkisen sektorin on oltava hyvin resursoitu ja sen toimijoita on osallistettava myös sopeutumissuunnitelman laadintaan.

Vrt. kysymys 7 Rakennettu ympäristö -kappale.

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ruoka- ja ravitsemusturva kappaleessa olisi ollut perusteltua käsitellä myös kotimaista elintarviketeollisuutta ja arvioida sen sopeutumistoimintatavoitteita. Se on tärkeä osa ruokahuoltoa ja esim. erittäin riippuvainen alkutuotannosta. Vesihuollon järkkäminen on myös sille iso ongelma.

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Hyvä, että alakappaleessa ”vesihuolto” julkisen sektorin toimijan rooli on tunnistettu hyvin kestävien vesihuoltopalvelujen takaajana.

Alakappaleessa ”liikenne- ja viestintäinfrastruktuuri” liikenneinfrastruktuurin haavoittuvuuksia ei tunnisteta vielä riittävästi. Siinä ehdotetaan, että toimia tunnistamisen edistämiseksi on tehtävä sekä laadittava ilmastokestävyyden toimintasuunnitelma.

Molempien näiden toimenpiteiden onnistumisen kannalta on tärkeää ottaa toimien suunnitteluun mukaan keskeiset työmarkkinaosapuolet. Työntekijöillä on kokemusperäistä tietoa siitä, missä haavoittuvuudet ovat pahimmillaan.

”Rakennettu ympäristö”- alakappaleessa esitettyjen tutkimusten kohteiden lisäksi tutkimusaiheeksi olisi tärkeää lisätä teema ”Miten muuttuneet sääolosuhteet vaikuttavat rakennustyöntekijöiden työskentelyolosuhteisiin ja mitä toimia tarvitaan työssä jaksamisen ja työturvallisuuden parantamiseksi”. Lisäksi opasaineiston valmisteluvaiheessa (tavoite 8) on perusteltua konsultoida Rakennusliittoa.

Hyvä, että ”energiainfrastrukturi ja teollisuus”- alakappaleessa on tunnistettu teollisuuden tarve varautua myös suoriin ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Erikseen on mainittu tulvat ja kuivuus. Myös kuumuuden aiheuttamat haasteet, erityisesti työntekijöille ja mahdollisesti koneistolle ja tuotteille olisi analysoitava.

Toimenpiteen (9.1) suunnitteluun otetaan mukaan keskeiset työmarkkinaosapuolet.

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveysten suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

On tärkeää laatia kansallinen toimintaohjelma helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi. Osana tätä suunnitelmaa (tai omana, jos perusteltua) olisi tärkeää keskittyä varsinaisten terveydenhuollon asiakkaiden lisäksi myös terveysalan työntekijöiden terveyshaittojen ehkäisyyn/työhyvinvointiin ja -turvallisuuteen työssä. Lisäksi olisi ennakoitava ja varmistettava riittävät henkilöresurssit helleaaltojen ajanjaksojen työskentelylle, sillä se vaatii lisäresursseja.

Tämä olisi tehtävä yhteistyössä ammattiyhdistysliikkeen kanssa.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojeleminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kun toimenpiteitä aletaan suunnittelemaan ja toimenpanemaan olisi hyvä osallistaa mahdollisimman laajasti myös paikalliset/alueelliset ammattiyhdistysliikkeen edustajat.

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

On erinomaista, että suunnitelmassa on tunnistettu ja ennakoitu näinkin hyvin tarve vahvistaa tietopohjaa ja sen jalkauttaminen. Kaikki kappaleen tavoitteet ovat perusteltuja. SAK noteerasi erityisen tyytyväisenä, että oikeudenmukaisuusnäkökulmien haasteellisuus on tunnistettu ja se, että asian selvittämistä ja tutkimusta on jatkettava.

Ammattiyhdistysliike haluaa osallistua aktiivisesti oikeudenmukaisuus-keskusteluun ja sen määrittelyyn niin Suomessa kuin globaalisti erityisesti Pariisin sopimuksessa valtioiden hyväksymän työntekijöille oikeudenmukaisen siirtymän periaatteen tulokulmasta. Lisäksi haluamme olla mukana aktiivisesti jakamassa tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista työelämään ja vastaanottamassa tutkittua tietoa. Eri aloja edustavien ammattiliittojen kautta voi myös olla saatavilla sellaista alakohtaista tietoa, jolla voidaan huomattavasti vahvistaa yhteiskunnalliseen sopeutumiseen tarvittavaa tietopohjaa.

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kappale ja sen tavoitteet ovat erittäin kannatettavia.

Toistaiseksi ilmastonmuutokseen sopeutumista koskeva viestintä (niin ministeriöiden kuin tutkijoiden) on tavoittanut ammattiyhdistysliikkeen melko heikosti. Ongelmana on erityisesti tiedon saannin systemaattisuuden puute. Emme saa tietoa ammattiliittojen keskusjärjestöihin emmekä toimialakohtaisesti liittoihin ”automaattisesti” juuri lainkaan. Tosin tietoa saa pyytäessä kyllä.

Kappaleen tavoitteiden saavuttamiseen on siis vielä matkaa. Hyvä alku voisi olla sidosryhmien laajempi osallistaminen ja systemaattinen informointi. Ammattiyhdistysliikettä kiinnostaa yleisen ilmastonmuutokseen sopeutumistiedon lisäksi erityisesti ilmastonmuutoksen vaikutukset työelämään ja oikeudenmukaisuuskysymykset.

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kaikkia esitettyjä toimenpiteitä tarvitaan.

Yksi esitetty toimenpide on suunnata puolet lahjamuotoisesta avusta kehitysmaiden sopeutumistoimiin. Tämä on tärkeä tavoite sinänsä ja sen toteutumista on seurattava. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan myös muiden kuin lahjamuotoisten avustusten (kuten lainojen tai takausten) osalta puolet pitäisi kohdentaa sopeutumistoimiin.

Vähintäänkin olisi tiedotettava avoimesti, mikä sopeutumiseen kohdennettujen kaikkien avustusmuotojen suhde hillintätoimiin on koko ilmastorahoituksesta.

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Tavoitteet ja toimenpiteet vaikuttavat tarpeellisilta. Ehdotettuihin arviointi- ja seurantaelimiin, niin kansallisiin kuin alueellisiin, olisi saatava myös ammattiyhdistysliikkeen edustus. Myös toivottavasti toteutettavien toimialakohtaisten sopeutumissuunnitelmien seuranta ja päivitys olisi hyvä tehdä määräjain – ja se vaatii resursointia myös valtionhallinnolta.

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Hyvä, että lisävalmisteluja edellyttävässä kappaleessa on tunnistettu tarve työsuojelun ja osaamisen kehittämiseksi. Erityisesti kuumuus voi aiheuttaa haasteita tulevaisuuden työelämässä mm. rakennus- ja palvelualoilla ml. terveydenhuolto- ja pelastustoimet – sekä toimistotöissä. Kuumuus esim. terveys- ja hoiva-alalla ja toisaalta esim. metsäpalo tai myrskyjen tuhojen korjaaminen aiheuttavat stressiä ja edellyttävät lisäresursseja. Onkin ilmiselvää, että sopeutumistoimet työelämässä tarvitsisivat kokonaan oman suunnitelman. Työelämän sopeutumistoimet pitäisivät sisällään mm. yhteistoiminnallista ennakointia (niin työpaikkataso), toimialakohtaisia vaikutusten arviointeja sekä muutosturvaa (liittyen myös osaamistarpeiden ja muutosturvatoimien kartoittamiseen ja suunnitteluun). Tällaisilla työpaikka- ja alakohtaisesti sovelletuilla toimilla edistetään hillitsemistä ja sopeutumista ja samalla työntekijöille oikeudenmukaista siirtymää.

Täydennyskoulutuksen kehittämisen osalta pitää lisätä sopeutumista vahvistavaa osaamista laajemminkin kuin maanpuolustuskursseille. On selvitettävä, mitkä ammattiryhmät tarvitsevat erityisesti tietotaitoa ja kuinka paljon täydennyskoulutusta he tarvitsisivat.

Ilmastotoimien oikeudenmukaisuus ml. sopeutumistoimet on tärkeää ammattiyhdistysliikkeelle. Myös sen kokonaisuuden tutkimista olisi jatkettava. Pariisin sopimuksessa työntekijöille luvattu oikeudenmukainen siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan voisi olla selkeämmin sisällä suunnitelmassa.

Tutkittua tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista työntekijän arkeen on varsin vähän saatavilla. Suomessa ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja ilmastoperäisten riskien hallintaa eri toimialoilla on tutkittu esimerkiksi ELASTINEN- ja SIETO-tutkimushankkeissa. Ilmastopaneelin SUOMI -hankkeessa kartoitettiin erityisesti sopeutumisen alueellisia erityispiirteitä sekä sopeutumispolitiikan ohjauskeinoja ja kustannuksia. Suomessa systemaattisia katsauksia eri toimialojen toimintaedellytysten muutoksiin on siis tehty, mutta niissä näkökulma on ylätasolla, eikä niinkään työntekijän arjen ja hyvinvoinnin tarkastelussa. Arjen tutkimukselle olisi tarvetta. Mahdollisimman konkreettisen ja työntekijän tasolla olevan tiedon merkitys ilmastonmuutoksen hillinnän ja

varautumisen sekä sopeutumisen osalta tunnustetaan myös ay-liikkeessä. SAK:laisten ammattiliittojen piirissä esimerkiksi JHL:ssä tehdään jo nyt selvitystyötä liittyen ilmastonmuutoksen vaikutuksiin eri alojen työelämään.

Myös yhteistyön laajentaminen ”järjestökentän” ml. ammattiyhdistysliikkeen kanssa on erittäin tärkeä saada toiminaan systemaattisesti.

17. Miten arvoisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

Olemme maininneet jo edellä sisältökappaleiden kohdilla, miten tärkeää ammattiyhdistysliikkeen olisi olla mukana toimenpiteiden sisältöön vaikuttamassa tai itse toimijana.

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

Ilmastonmuutos näkyy jo nyt Suomessa ja maailmalla. Vaikutukset ovat mittavia ja ne muuttavat merkittäväällä tavalla jokaisen työntekijän arkea. Sekä työolot että työn sisällöt muuttuvat ilmaston lämmetessä. Jos vaikutuksia ei tunnusteta tai niihin ei reagoida, työntekijöiden oikeutta turvalliseen ja mielekkääseen työhön ei voida turvata. Tämän vuoksi ilmastonmuutokseen sopeutumisen pitäisi olla osa jokaisen ammattiliiton asialistaa, vaikka näin ei vielä ole.

Euroopan ammattiliittojen keskusjärjestö ETUC:n vuoden 2020 kysely osoitti, että kansalliset ammattiliitot ovat selvästi tietoisia ilmastonmuutoksen kielteisistä vaikutuksista, mutta myös sen tuomista mahdollisista hyödyistä. 100 prosenttia vastaajista arvioi, että ilmastonmuutos ja erityisesti sään ääri-ilmiöt (metsäpalot, kuivuus, myrskyt, tulvat) ja helleaallot tulevat vaikuttamaan työntekijöihin merkittäväällä tavalla. Keskeisimmät esiin tuodut vaikutukset liittyvät työterveyteen ja -turvallisuuteen. Mitä ilmastonmuutoksen tarjoamiin mahdollisuuksiin tulee, 88 prosenttia vastaajista arvioi, että sopeutumistoimiin ryhtyminen voi johtaa uuden taloudellisen toiminnan kehittämiseen. (Suomessa vastaavaa tutkimusta ei ole tehty liitoille erikseen.)

Reilu ja tehokas sopeutumistyö yleensä eikä varsinkaan työelämässä onnistu ilman ammattiliittojen aktiivisuutta ja osallistumista niin alueellisten, toimialakohtaisten kuin kansallisten ilmastosuunnitelmien valmisteluun ml. työntekijöiden uusien osaamistarpeiden kartoittaminen.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

Työelämän sopeutumistoimet tarvitsisivat kokonaan oman vaikutusarvioinnin. Ne pitäisivät sisällään ay-liikkeen kanssa yhteistyössä laaditut sopeutumissuunnitelmat ja niiden seurannan ja arvioinnin. Myös yhteistoiminnallista ennakointia niin työpaikoilla, toimialakohtaisia vaikutusten arviointeja sekä osaamistarpeiden ja muutuskoulutusten kartoittamista ja suunnittelun tarvetta pitäisi

ennakoida tässä kokonaisuudessa. Näin edistettäisiin sopeutumisen lisäksi ilmastonmuutoksen hillintätoimia ja mahdollistettaisiin työntekijöille oikeudenmukaisen siirtymän toteutuminen.

Ammattiyhdistysliike haluaa olla aktiivisesti mukana ilmastonmuutokseen sopeutumistoimien suunnittelussa ja toimeenpanossa työpaikoilla. Ay-liike on tietoinen ilmastonmuutoksen merkityksestä työelämään sekä tarjoaa toimialakohtaista tietoa, jota pitäisi hyödyntää, kun sopeutumissuunnitelmia laaditaan. Tällöin suunnitelmat pohjautuvat konkreettiseen tietoon, joka edistää niiden sekä toteuttamisen että seurannan onnistumista.

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

-

Latvatalo Eveliina
SAK ry - Työehdot-osasto kansainvälisten asioiden asiantuntija Pia
Björkbacka